

Sayın Başkan, Sayın Divan, TÜSİAD'ın Değerli Üyeleri, Sayın Basın Mensupları,

TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi Başkanlık Divanı adına hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Gündemimiz oldukça yoğun.

Dünya siyasetinde tırmanan gerilim ve belirsizlik, dünya ekonomisinde kara bulutlar, Türkiye ekonomisinde işsizlik, enflasyon, iflaslar, üretimdeki daralmayla mücadele, güneydoğu sınırimızda devam eden tehditler ve bu ortamda yaklaşan yerel seçimler...

Genellikle konuşmalarına dünyadan ve uzun vadeli eğilimlerden başlayıp bize ait güncel sorunlara eğilirim.

Ama bu kez sırayı değiştirip, güncel gündemle başlamak istiyorum.

Son yıllarda yapılan tüm seçimlerde olduğu gibi bir kez daha önemi aşırı vurgulanan bir seçim dönemine girdik.

Yerel yöneticilerimizi seçeceğimiz bu seçimlerin ülkemiz için bir beka sorunu olduğu görüşüne rağmen, heyecan dozu oldukça düşük bir seçim süreci yaşıyoruz.

Bu gözlem, seçimlere katılım oranının bu kez oldukça düşeceği öngörülerini de örtüşüyor.

Yaklaşık 10 yıldan beri sürekli olarak siyasi hayatımızda yüksek adrenalin ile yaşıyoruz.

Heyecan ve korku durumunda salgılanan adrenalin bünyeyi acil harekete hazırlar.

Kısa bir süre için insanın gücünü artırır ve acıyı hissetmemesini sağlar.

Ancak adrenalin insanı beslemez, iyileştirmez, tersine uzun süre maruz kalındığında yıpratır, sorunlara yol açar.

Toplum olarak sürekli yüksek adrenalinden yorgun düştük; artık kavga etmek yerine, sakinliğe, huzura, geleceğimize, umutlarımızdan, hayallerimizden konuşmaya ihtiyacımız var.

Seçmen iradesinin bir kez daha tecelli edeceği ve bazı belediyelerimizin uzun süreden sonra seçilmiş yöneticilerine kavuşacağı seçimlerin birinci maddesi yerel kalkınma olmalı.

Nüfus ve milli gelir olarak dünyanın en büyük 20 ülkesi arasındaki ülkemizin ekonomik coğrafya itibarıyla gösterdiği farklılıklar, yerel yönetim konusunu en ciddi yönetim başlıklarından birisi haline getiriyor.

Farklı partilerden adaylar, belediyeleri için tasarladıkları projeleri açıklamaya hazırlanıyorlar.

Belediye seçimleri aslında yerel yönetim konusudur; demokrasinin yerelde kök salması demektir.

Fakat gösterişli projeleri tartışmaktan bu önemli konuyu tartışmaya pek fırsat kalmıyor.

Ekonomideki sorunların halkın gözündeki ağırlığının giderek arttığı bir ortamda yerel yöneticilerden beklentimiz yerel kalkınma vizyonlarını seçmenle paylaşmaları, yerelde refah artışını nasıl sağlayacaklarını, vatandaşın yaşam standardını bir seferlik desteklerle değil kalıcı olarak nasıl arttıracaklarını ortaya koymaları.

Değerli konuklar,

Yerel seçimlerde pek tartışma fırsatı bulamadığımız konulardan birisi de bölgeler arasındaki ekonomik ve toplumsal gelişmişlik farklılıkları.

Bölgelerarası gelir eşitsizliğindeki iyileşmelere rağmen zengin bölgelerde ortalama gelir yoksul bölgelerin üç katı.

Ağırlaşan makroekonomik sorunlar arasında fırsat bulup konuşmıyoruz ama, yerel kalkınma çok ciddi bir meselemiz.

Bölgesel kalkınma farklılıklarını gidermek için yerel aktörlerin dahil edileceği katılımcı bir yönetim sistemine duyduğumuz ihtiyaç her geçen gün daha da ortaya çıkıyor.

780 bin kilometrekarelik topraklarımızı sadece Ankara'dan bakarak yönetmek mümkün değil.

Merkezi karar alma ve uygulamanın eskisine oranla çok kuvvetli bir hale geldiği yeni Cumhurbaşkanlığı modelinde, sistemin düzgün çalışması, merkezde keskin bir güçler ayrılığı ve hukukun üstünlüğü ilkesine bağlı olduğu kadar, yerelliğin dikkate alınmasına bağlı.

Yerel kalkınmada geçmişte yapılmış olan hataların sonuçlarını bugün gıda enflasyonundan işsizliğe, çevre kirliliğinden kentleşmeye, birçok alanda görüyoruz.

Uzunca bir süredir gündemde olan gıda enflasyonu bu seçimlerde de en öne çıkan konulardan birisi oldu.

Bazı gıda ürünlerinin fiyatlarında meydana gelen çok yüksek artışlarda, iklim koşullarının bir etkisi olduğunu kabul etsek dahi, gıda fiyatlarının 10 yıldan beri enflasyonun üzerinde seyrediyor olması, meselenin hava koşullarından ibaret olmadığını ortaya koyuyor.

2007'den 2018'e dünyada gıda fiyatlarındaki artış sadece %10 olmuş. Ülkemizde ise %200.

Gıda fiyatları uzunca bir süredir tüketici fiyatlarından çok daha hızlı artıyor.

Bu durum meselenin yıllar içinde iyice ağırlaşmış olan yapısal boyutuna işaret ediyor.

Kaldı ki olumsuz hava koşullarını da bu seneye özgü arazi meseleler olarak görmek büyük bir hata olur.

İklim değişikliği Türkiye'yi de etkilemeye başlayan çok ciddi bir konu.

Maalesef bu konu da Türkiye gündeminde hak ettiği önemi bulamıyor.

Küresel iklim değişikliğinin sonuçlarını öngörüp tedbir almadığımız sürece başta tarım ve gıda olmak üzere birçok alanda kritik sorunlarla karşı karşıya olacağız.

Esasen sektör bir süredir önemli problemler yaşıyor. Son haftalarda gıda fiyatlarındaki aşırı yükselişe karşı, hızla bazı önlemler alınıyor.

Fakat, sorunun yapısal boyutunu çözmeye dönük bir irade görmüyoruz.

Hal yasası, tanzim satış mağazaları, operasyonlar, denetimler gibi gıda fiyatlarına dönük önlemler, fiyatları belli bir süre için aşağı çekmeye muvaffak olacaktır.

Ancak, tarım üretimindeki sorunlar devam ettiği sürece, fiyatlar yeniden artış eğilimine girecektir.

Çünkü, gıda fiyatlarındaki artışın esas nedeni, tarımın içine düşmüş olduğu durumdur.

Tarıma verilen teşviklerin eriyip gittiği, araziye verilen teşviklerin etkin kullanılmadığı, tarımsal girdilerin fiyatlarının hızla tırmandığı bir yapının kaçınılmaz sonucu tarımsal üretimin azalması ve çalışabilir yaştaki nüfusun neredeyse tamamının köyleri terk etmesidir.

Kırlarda yaşayanların oranı son 10 yılda %34'ten %16'ya düşerken, kentlerde ve metropollerde yaşayanların oranı %66'dan %84'e yükselmiştir.

Çiftçilerin oranı ise %10'dan eriyip %3'e düşmüştür.

Nitekim, üretim istatistiklerine baktığımızda, 2018 yılında, bir önceki yıla göre, tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerde %5.8, sebzelerde ise %2.6 üretim azalması dikkati çekiyor.

Üretimin azaldığı, çiftçiliğin yok olduğu, buna karşılık tüketimin hızla arttığı bir durumda, fiyat kontrolleri ile bir yere varılamaz.

Türkiye, gıda fiyatlarındaki tırmanışın önüne geçmek ve nüfusunu besleyebilmek için son yıllarda artan oranlarda ithalat yapmak zorunda kaldı.

İthalata bağımlı hale gelmemek için tarımsal üretimi artırmak zorundayız.

80 milyonluk bir ülke olarak, Türkiye'nin gıda güvenliği ve güvenilirliğinden taviz vermesini kabul edemeyiz.

Tarımı ihmal eden ülkeler geleceklerini tehlikeye atar.

Biz ihmal etmeyelim.

Tarıma, sanayileşme kadar önem vermek, yatırım yapmak durumundayız.

Bunun için son dönemde çok tartışılan gıda ürünlerindeki fiyat artışlarının verdiği sinyali doğru okuyalım.

Mutfaktaki yangını söndürmek için hızla bir takım adımlar atarken, eş anlı olarak da uzun vadeli bir bakış açısıyla tarımın sorunlarına eğilelim.

Günümüzde ölçek ekonomisinin geçerli olmadığı hiç bir üretim faaliyeti yok.

Ancak, arazilerin parçalı yapısı, Türkiye tarımının en önemli sorunu.

Bu durum, tarımda verimliliğin önünde çok ciddi bir engel.

Arazisi olanın da sermayesi yok.

Demek ki, küçük tarım arazileri ve küçük çiftçilikle, ölçek ekonomisinden nasıl yararlanacağımızın yollarını arayıp bulmalıyız.

Aksi halde, verimsizliğin ve pahalılığın önüne geçemeyiz.

Türkiye koşullarında bunun yolu, çiftçilerin havza ve ürün bazında kooperatifler biçiminde örgütlenmesinden geçiyor.

Kooperatifler sayesinde küçük üreticiler, traktör, sulama, gübre, pazarlama, satış, eğitim gibi birçok alanda güçlerini birleştirirse, tarım ve hayvancılığımız bugünden çok farklı bir noktaya gelir.

Fransa, İsviçre, ABD gibi ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de kooperatifçiliği geliştirmeliyiz.

Hali hazırda çok iyi çalışan birkaç kooperatifimiz var.

Bu modeli geliştirmemiz ve tüm ülkeye yaymamız gerekiyor.

Bu sayede hem çiftçimizin yüzü güler, hem köylerin terkedilmesinin ve çarpık kentleşmenin önüne geçilir, hem de gıda enflasyonu sorunu ortadan kalkar.

Türkiye'nin gıda, içecek, tarım ve hayvancılık sektörlerinde verimlilik ve katma değeri artırmak için yapması gerekenlerin başında kurumlar arası koordinasyonun sağlanması geliyor.

Ayrıca, piyasa yapısını düzenlemek ve örgütlenmeyi geliştirmek, tarım ve hayvancılığa destek ve teşvikleri geliştirmek ve etkili dağıtımını sağlamak, meyve ve sebze tedarik zincirindeki %30-40'lara varan kayıp ve atıkların önüne geçmek, iklim değişikliği ile mücadele etmek ve su kaynaklarını etkin kullanmak, dijital, akılcı ve iyi tarım uygulamalarını yaygınlaştırmak da diğer önemli başlıklar.

Bunları yapabilirsek, şimdiye kadar hep bir dezavantaj olarak karşımıza çıkan küçük üretim, son yılların tüketim eğilimleri açısından bir avantaja dönüşebilir.

Birçok tarım maddesinde niş üretimde ciddi fırsat avantajları yakalamak mümkün olur.

Bunu Fransa, Hollanda, Amerika gibi ülkeler yapıyorsa, pek tabii ki biz de yapabiliriz.

Fakat bugün sorun yaşadığımız tüm alanlarda olduğu gibi, tarımda da en önemli konu yönetişim.

Tarım ve hayvancılık, yatayda ve dikeyde çok alanla etkileşim içinde.

Mazottan gübreye, tarımsal ilaçlardan lojistiğe, üretimden hallere ve perakende satış mağazalarına kadar birçok alan söz konusu.

Bir ürünün teşvik edilmesi, alternatiflerin üretilmemesi demek.

Bu nedenle, tarım politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasına bütüncül bakmak, her bir katmanı dikkate almak, hem yereli hem ulusal ölçeği aynı anda gözetmek çok önemli.

Cumhurbaşkanlığı bünyesinde sağlık ve gıda politikaları kurulu oluşturulmuş olsa da çiftçiden başlayıp tarımla ilgili tüm süreçlerin politika koordinasyonu önemini koruyor.

İş dünyasının da içinde yer aldığı bir kurumsal istişare ve koordinasyon mekanizmasının etkin çalışması, bugünün yakıcı sorunlarına uzun vadeli bir bakış açısıyla çözüm üretmesi gerekiyor.

Cumhurbaşkanlığı modeline geçildikten sonra oluşan yönetim yapısını göz önüne aldığımızda, kurumsal yapının, sadece tarım alanında değil, tüm alanlarda güçlendirilmesi gerektiğini görüyoruz.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kalkınmacı devlet modelini başarıyla uygulayan Japonya ve Kore gibi ülkelerde, özerk çalışan, özel sektörle de etkili bağlar kurabilen, liyakat esasına oluşturulmuş çok yetkin bir bürokrasinin varlığı dikkati çeker.

Ancak, bu yapıların katılışp çıkar gruplarına teslim olmaması için hedefleri gerçekleştirdikçe değişimleri, yerlerini başka yapılara bırakmaları gerekir.

İrlandalı devlet adamı Edmund Burke'un daha 1790 yılında uyardığı gibi "değişim kabiliyeti olmayan bir devletin kendisini muhafaza etme imkanı olmaz".

Bu söz aradan geçen yüzyıllarda defalarca doğrulandı.

Sivil toplumla etkili bağlar kurabilen, liyakata dayalı, özerk, yetkin bir kurumsal yapıdan uzaklaşan hükümetler, asli fonksiyonlarını yerine getiremez olurlar.

Kısa vadeli hesaplar ağır bastığında uzun vadeli hedefler ıskalanır.

Oysa dünya konjonktürüne baktığımızda, uzun vadeyi ıskalama lüksümüzün hiç olmadığı bir dönemden geçiyoruz.

2008 krizinden bu yana düşük seyreden ekonomik büyüme, yaygın işsizlik ve refahın gerilemesi sonucunda dünyada popülizm güç kazanıyor.

Milliyetçi retoriği kullanan, korumacılığı ve içe kapanmayı savunan siyasi partiler birçok ülkede prim yapıyor.

İngiltere örneğinde gördüğümüz gibi, siyasi ve sosyal iklimdeki değişime etkili bir cevap üretme kapasitesinin olmaması, belirsizlik ve istikrarsızlığı artırıyor.

Küresel güç dengesi, hızla batıdan doğuya doğru kayıyor.

Çin'in her alandaki hızlı yükselişi, ABD'nin dünya liderliğini sarsıyor.

Harvard Belfer Center tarafından yapılan bir çalışmaya göre, dünya tarihinde yeni yükselmekte olan gücün, statüko için tehdit oluşturduğu 16 mücadelenin 12'sinin savaşa sonuçlandığını biliyoruz.

Geçen haftalarda ABD'nin Orta Menzilli Füzeler Antlaşması'ndan çekilme kararı bu endişeleri güçlendiriyor.

Öte yandan, dünya geçmiş tecrübelerden ders çıkardı.

İnsanlığın bu sefer böyle bir sonuca izin vermeyeceğini düşünüyorum.

Yine de, zaten hissetmekte olduğumuz küresel çaptaki huzursuzluğun artarak devam etmesine karşı hazırlıklı olmamız gerekiyor.

Maalesef, bu tırmanan gerilim karşısında güvenebileceğimiz herhangi bir küresel kurum yok.

Cumhurbaşkanımızın haklı biçimde dikkat çekmiş olduğu gibi, dünya çapındaki çatışmalar ve anlaşmalar konusunda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi pek bir anlam taşıyor.

Küresel çalkantılara karşı dayanıklılığın olmazsa olmaz iki ögesi var: Birincisi kendi içimizde birlik ve beraberliğimizi korumak; ikincisi de bugünkü bazı kazanımlar uğruna geleceği iskalamamak.

Unutmayalım ki, vatandaşların hükümetlerine, kurumlarına ve en önemlisi birbirlerine güvendikleri toplumlar ayakta kalırlar.

Bu güveni sağlamak da her şeyden önce hükümetlerin görevidir.

Küresel güç dengesindeki bozulmanın etkisinin en çok hissedildiği yerlerin başında bizim coğrafyamız geliyor.

Dış ilişkilerde kim dost, kim düşman birbirine karışıyor.

Yakın zaman kadar düşman olduklarımız dost oluyor, dost bildiklerimiz ise düşman.

Rusya ve ABD ile ilişkilerimizde görülen gel-gitlere karşılık, diğerlerine göre daha az bölgesel çıkar peşinde olan Avrupa Birliği ile ilişkilerimizin daha istikrarlı ve dengeli olduğunu görüyoruz.

Avrupa Birliğinin 28 ülkenin konsensusunu içeren karar alma süreci, aşırı uçların törpülenmesine imkan sağlıyor.

Demokrasi, özgürlük, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkelerine dayanan Avrupa Birliği ile ilişkilerimizi geliştirmek, eksikliklerimizi tamamlamak bizim avantajımıza.

Buna karşılık Avrupa Birliğinin de Türkiye'nin hassasiyetlerine daha duyarlı davranmasını beklemek hakkımız.

Türkiye'nin istikrarı AB için, AB'nin desteği de Türkiye için önemli.

Ekonomik olarak zor duruma düştüğümüzde Avrupa Birliğinden aldığımız destek mesajları, ilişkilerin karşılıklı doğasının bir göstergesi.

Bu istikrarsızlıklar ve belirsizliklerle dolu küresel ortamda yapmamız gereken kendi bünyemizi kuvvetlendirmek.

Ekonomik, toplumsal, siyasi ve askeri olarak güçlü olmak için kendi kaynaklarımıza daha fazla önem vermemiz gerekiyor.

Küresel planda yaygınlaşan popülist ve korumacı eğilimler karşısında, ekonomimizi ara mali, sermaye mali ve finansmanda dışa bağımlılıktan kurtarmak, en önemli önceliğimiz olmalı.

Ekonomide geçen Ağustos ayında zirve yapmış olan yangının ateşi düştü.

Kurlar, faiz oranları ve enflasyon, zirve noktalarından aşağı indiler.

Dış ticaret açığı ve cari açık daralıyor.

Ne kadar devam edeceğini bilmesek de, bunlar olumlu gelişmeler.

Buna karşılık üretim daralıyor, satışlar düşüyor, yeni istihdam yaratılamıyor ve işsizlik artıyor.

Genel tablonun özeti: kısmi iyileşmeye rağmen ekonomide kırılganlıkları yaratan nedenler devam ediyor.

Sadece ârazları hafifletmeyle yetinip, bunlara yol açan nedenler tedavi edilmezse, bugün değilse yarın, aynı hastalıkların nüksetmesi kaçınılmaz olur.

Maliye ve ekonomi kadroları, bozulan dengeleri yeniden eski yerlerine oturtmak için var güçleriyle çalışıyor; hükümetimiz ekonomik zorluklarla mücadele için paket üzerine paket açıklıyor.

Kamu bankaları kaynaklı ucuz krediler, KOBİ'lere sağlanan KGF destekleri, başka bankalardan alınan kredi kartlarının, bireysel kredi borçlarının ve ihtiyaç kredilerinin yapılandırılması, hal baskınları, fiyat denetimleri, tanzim satış mağazalarının yeniden açılması, sayısı giderek artan sektörde KDV indirimleri, futbol kulüplerinin borçlarının yapılandırılması...

Bu önlemlerin ortak özelliği kısa sürede sonuç alma hedefi taşımaları.

Oysa yapısal sorunlar, palyatif önlemlerle çözülmez.

Daha önce de çözülmedi, başka ülkelerde de çözülmedi, şimdi de çözülmez.

Çünkü bu bir matematik hesap meselesidir.

Durum, Çinlilerin "susuzluğu gidermek için zehir içilmez" atasözünü akla getiriyor.

Kredi yeniden yapılandırmaları ve buna karşılık devam eden ve sektörden sektöre yayılan konkordatolar ve iflaslar, ciddi bir finansman sorununun tezahürleri.

Yapısal önlemler alınmadan yapılan uygulamalar, bir sonraki dönemde sorunun daha da ağırlaşarak geri dönmesine yol açar.

Reel sektörün finansman sorunu çözülmezse, sorun bankacılık ve kamu sektörüne sıçrar.

Derin finansal krizler böyle gelişir.

Bu nedenle, bugün uygulanan önlemlerin mutlaka uzun vadede üretimi ve tasarrufları artıracak, dış ticaret açığını azaltacak, mali disiplini pekiştirecek bir programla desteklenmesi gerekiyor.

Bu programın, küresel düzlemde popülist hükümetlerin piyasa ekonomisiyle uyuşmayan uygulamalarına prim vermeden, liberal ekonomi ilkeleri doğrultusunda uygulanması gerektiğini de unutmamak lazım.

Son birkaç yüzyılın tarihi, demokratikleşmenin, küresel sahnede, dalgalar ve geri çekilmelerle ilerlediğini gösteriyor.

Demokratikleşme dalgaları da, ters yönde gelişmeler de, ülkeler arasında bulaşıcı oluyor.

2008 krizinden bu yana, dünyada bir içine kapanma ve otoriterleşme rüzgârının estiği açık.

Ancak bu rüzgârın kalıcı olması söz konusu olamaz.

Dünya tarihi, insanların ve milletlerin kaderlerine sahip çıktığını, toplumların demokratikleşme eğiliminde olduğunu söyler.

Bu eğilimler hesaba katılırsa, bugünkü korumacı ve popülist dalganın önümüzdeki yıllarda yerini yeni bir demokratikleşme dalgasına bırakacağını söyleyebiliriz.

Dolayısıyla, bugüne baktığımızda, yapmamız gereken, bu geçici rüzgarlara kapılmadan politikalarımızı demokratikleşme ve piyasa ekonomisi kuralları içinde, uzun vadeli sürdürülebilir hedefler doğrultusunda belirlemek.

Sayın Başkan, Değerli Üyeler,

Sözlerime son vermeden önce, geçtiğimiz dönemde büyük bir titizlik ve özveri ile çalışmış olan yönetim kurulu başkanımız Erol Bilecek'e ve tüm yönetim kurulu üyelerimize sizlerin huzurunda bir kez de buradan teşekkür ediyorum ve yeni seçilecek Başkan ve Yönetim Kurulu'na da şimdiden başarı dileklerimi sunuyorum.

Konuşmamın ana eksenini oluşturan uzun vadeli düşünmek ve kurumsal yapıları güçlendirmek ihtiyacının toplumda daha geniş yankı bulması temennisi ile hepinizi saygıyla selamlıyor, dikkatiniz için teşekkür ediyorum.